

PROGRAM PRAC
KONSERWATORSKICH
STERCZYN KOŚCIOŁA
P.W. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY
W SZCZYTNI

Inwestor: Parafia kościoła p.w. Wniebowzięcia NMP w Szczytnie

Autor: mgr Mirosław Cholewka

Mirosław Cholewka
mgr Mirosław Cholewka
DYPLOMOWANY KONSERWATOR ZARYTKÓW
NR DYPL. 2163/UMK

Olsztyn, styczeń 2025

0.2. SPIS TREŚCI

	str.
KARTA IDENTYFIKACYJNA ZABYTKU I DOKUMENTACJI KONSERWATORSKIEJ	3-4
ZAGADNIENIA HISTORYCZNE	3-5
TECHNIKA I TECHNOLOGIA	6
STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ	6-7
CEL ORAZ ZAŁOŻENIA KONSERWACJI I RESTAURACJI	7
PROGRAM PRAC	8-10
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA	11-17

1.0. KARTA IDENTYFIKACYJNA ZABYTKU I DOKUMENTACJI KONSERWATORSKIEJ

1.1 DANE OBIEKTU

Rodzaj obiektu: obiekt sakralny, nr rejestru zabytków: 3461 z 11.06.1984r.

- Temat: kościół rzymskokatolicki, sterczyny na elewacjach
- Autor i warsztat: miejscowy
- Sygnatura: brak
- Datowanie: 1899,1923
- Lokalizacja: ul. M. Konopnickiej 72, 12-100 Szczytno
- Właściciel: Parafia rzymsko-katolicka p. w. Wniebowzięcia NMP w Szczytnie
- Technika: obiekt wymurowany z cegły ceramicznej na fundamencie z kamieni granitowych, sklepienia krzyżowo- żebrowe, posadzki kamienne, stolarka drzwiowa dębowa, malowana, z okuciami i zamkami skrzynkowymi, dach kryty dachówką holenderką
- Wcześniejsze konserwacje lub renowacje: tak
- Wcześniejsze dokumentacje: nie

1.2. DANE O DOKUMENTACJI

- Autor dokumentacji: mgr Mirosław Cholewka
- Data i miejsce wykonania: 08.01.2025, Olsztyn
- Miejsce przechowywania 1 i 2 egzemplarza:
 1. Archiwum parafialne
 2. Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Olsztynie

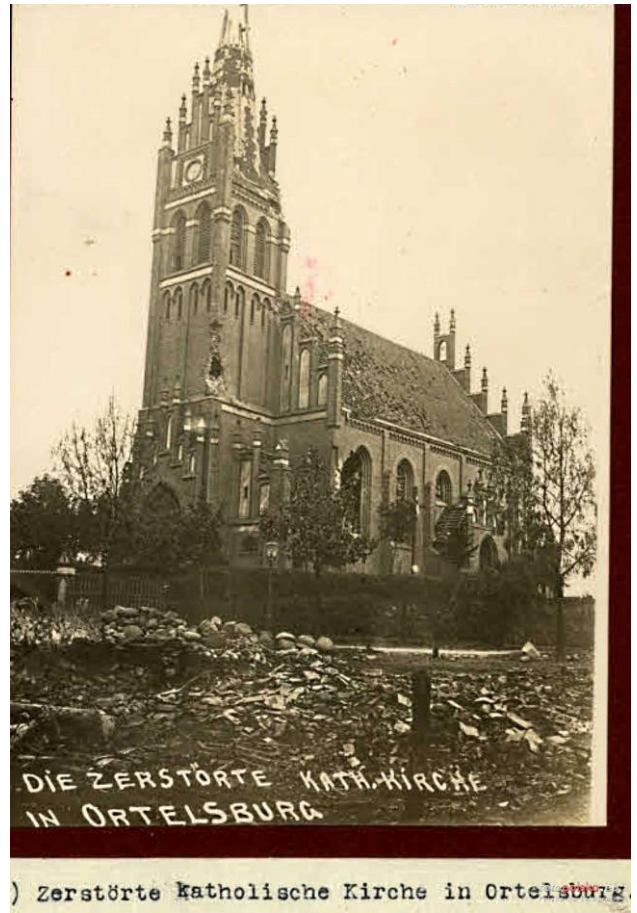
2.0. ZAGADNIENIA HISTORYCZNE

2.1. HISTORIA OBIEKTU

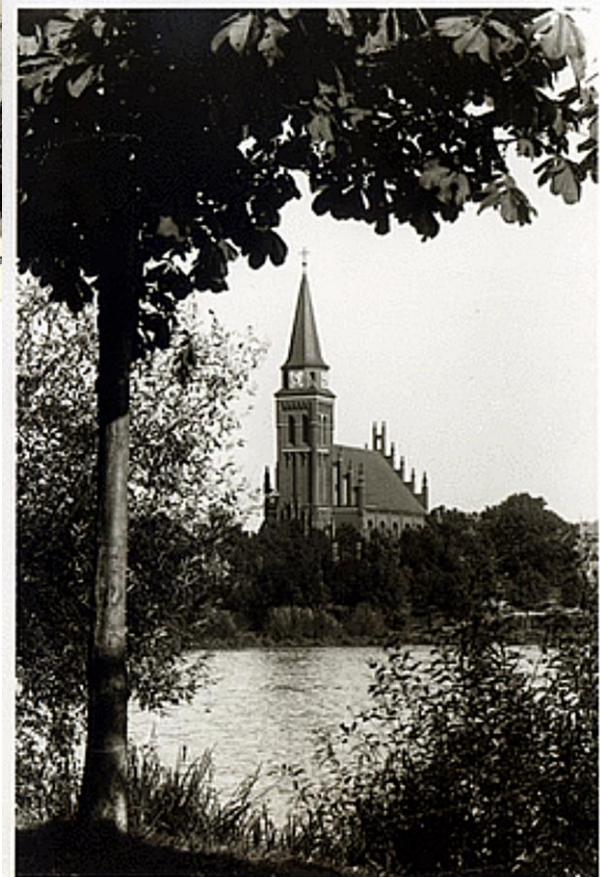
Wraz ze wzrostem liczby katolików w Szczytnie w 1868 roku utworzono katolicka placówkę duszpasterską, a parafię erygowano 16 stycznia 1893 roku. Kamień węgielny pod budowę położono 6 maja 1898 roku na Bartniej Stronie, wówczas będącej osobną miejscowością. W dniu 19 listopada 1899 roku kościół został poświęcony ku czci Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny przez biskupa warmińskiego Andrzeja Thiela. Konsekracja odbyła się 2 lipca 1901 roku. Wówczas dodano jeszcze drugi tytuł: św. Walentego. 7 czerwca 1907 roku uderzenie pioruna, zniszczyło część wieży kościoła, a także dzwony i organy. Iglica wieży ucierpiała ponownie w czasie I wojny światowej, kiedy miasto znalazło się na linii frontu (1914 rok). Uszkodzoną wówczas górną część wieży początkowo zabezpieczono deskami i przykryto dwuspadowym dachem. Dopiero w 1923 roku wyremontowano wieżę nadając jej nieco inny kształt niż pierwotnie, skromniejszy, ale bardziej strzelisty, a dzieło to przypadło baumajstrowi Herbig ze Szczytna.

Bibliografia.

1. Kopiczko, Andrzej: *Porta Domini: kościoły jubileuszowe i sanktuaria Świętego Krzyża w archidiecezji warmińskiej* / Andrzej Kopiczko. – Olsztyn : „Poślaniec Warmiński”, 2002. – S. 110-116.
2. *Kościoły i kaplice Archidiecezji Warmińskiej*. Tom 2 / red. Bronisław Magdziarz. – Olsztyn : Kuria Metropolitalna Archidiecezji Warmińskiej, 1999. – S. 246-249

Kościół po uszkodzeniach wojennych w 1914r.

Stare pocztówki z widokiem
wieży po przebudowie.

3.0. TECHNIKA I TECHNOLOGIA

3.1. Analiza formalna

Kościół zbudowany w typie halowym, trójnawowy, z wydzielonym, węższym i niższym prezbiterium. Korpus na rzucie prostokątnym, natomiast wieża na planie kwadratu ujęta po bokach kaplicami i poprzedzoną kruchtą. Bryłę wieży wieńczy ośmioboczna nastawa z tarczami zegarowymi (z czterech stron) i ostrosłupowy hełm. Ściany korpusu wspierają uskokowe podpory. Jest to kościół niezorientowany o cechach stylu neogotyckiego. Wzniesiono go z cegły, elewacje z czerwonej cegły licówki. Ozdobą budowli są schodkowo-sterczyńskie szczyty z ceramicznymi kwiatonami oraz ostrosłupowe blendy wypełnione tynkiem.

4.0. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Opracowanie dotyczy fragmentów elewacji w partiach sterczyń. Są to miejscowe bardzo silne uszkodzenia kształtek ceramicznych, wątku ceglanego i tynków.

W w/w miejscach stan zachowania wątku ceglanego oraz tynków jest zły. Bardzo zniszczone są zarówno cegły jak i spoiny- spękane wykruszające się z licznymi ubytkami dużymi i małymi. Część cegieł jest bardzo zniszczona- wykruszona głęboko lub z widocznymi odpadającymi wcześniejszymi uzupełnieniami z poprzednich prac konserwatorskich. Na niektórych sterczyńskich widać duże ubytki profilowanych cegieł, miejsca rozluźnione z brakiem lub wypadającymi spoinami i kształtkami przemieszczonymi gotowymi do wypadnięcia. Uszkodzenia oprócz tego, że są groźne, ponieważ szybko się pogłębiają to dodatkowo odłamki spadające z wysokości zagrażają zdrowiu a niewykluczone życiu i mieniu osób przebywających bezpośrednio w najbliższej strefie kościoła.

Zniszczenia spowodowane są niszczącym działaniem wody, która działając na materiał porowaty- ceramikę i zaprawy mineralne poprzez wieloletnie cykle zamarzania i wypłukiwanie spoiwa jest w stanie doprowadzić do tego typu zniszczeń. Dodatkowo gromadząc się na daszkach lub spływając z wyższych partii i płaszczyzn w opisywanych strefach zniszczeń płynie po licu ceglanym powoduje regularne głębokie zawilgocenia, szczególnie szkodliwe dla elementów takich jak sterczyńskie. Najczęściej w miejscach stale mokrych lico posiada czarne zacieki i pojawiają się nawarstwienia mikroorganizmów.

Podobnie narażone na częste działanie wody są wyprawy tynkarskie. Wypłukiwanie spoiwa z zaprawy, zamarzanie wody w porach oraz powstawanie tzw. patyny szkodliwej to główne skutki. Emisja pyłów w centrum miasta z licznych kominów oraz pojazdów przy ruchliwej drodze, głównie związków węgla, doprowadza do osadzania substancji smółkowatych na licach ścian. Powstająca przez lata powłoka czarnych nawarstwień jest wystarczająco gruba, aby spowodować zablokowanie porów powierzchniowych, a tym samym brak możliwości swobodnego odparowywania wody z cegieł i spoin. Z czasem patyna pod wpływem ciśnień wywołanych zjawiskami krystalizacji i zamarzania wody pod nią pęka, kruszy się i osypuje odsłaniając podłoże. Przy wieloletnim cyklicznym powstawaniu patyny często zaobserwować można detale tynkarskie silnie wyoblone czy zdeformowane, a same tynki złuszczone i spękane.

Sterczyzny i najwyższe partie szczytów naprawiano około 20 lat temu. Wymieniono wszystkie tynki oraz przespoinowano wążek w miejscach ubytków zapraw, nieestetycznie zaprawą cementową. Dziś wyprawy na sterczynach ponownie złuszczone, na niektórych praktycznie ich brak.

5.0. CEL ORAZ ZAŁOŻENIA KONSERWACJI I RESTAURACJI

Obiekt należy poddać zabiegom konserwatorskim powstrzymującym procesy destrukcyjne oraz przywracającym pierwotną formę.

Konieczna będzie wymiana uszkodzonych kształtek i uzupełnienie brakujących. Współczesne tynki cementowe i spoiny należy usunąć, wykonać nowe z zapraw mineralnych o spoiwie trasowym. Uszkodzony wążek ceglany należy poddać konserwacji- oczyścić i uzupełnić ubytki nawiązując formą uzupełnień do oryginalnej faktury cegieł i zapraw w spoinach.

Bezpośrednim celem prac będzie powstrzymanie zagrożenia odpadającymi odłamkami ceramicznymi i tynkiem, przywrócenie walorów estetycznych oraz utrwalenie substancji zabytkowej,

6.0. PROGRAM PRAC

6.1 KOLEJNOŚĆ PRAC.

6.1.1. Wątek ceglany.

1. Rozbiórki i przemurowania rozluźnionych sterczyn.

Niektóre daszki sterczyn wyraźnie są odkształcone i wybrzuszone, dlatego konieczne jest rozebranie takiej partii do „zdrowego” wątku. Do ponownego wymurowania należy użyć zaprawę niskoalkaliczną, na bazie cementu trasowego lub białego cementu z dodatkiem wapna trasowego. Zaprawy z dodatkiem trasy reńskiego charakteryzują się wysoką odpornością na działanie szkodliwych warunków atmosferycznych. Można użyć gotowych zapraw prod np. Remmers, Tubag lub Optolith lub innych wiodących producentów mat. do prac konserwatorskich.

2. Wymiana całkowicie zdeintegrowanych cegieł, oraz zniszczonych w stopniu powyżej 30% powierzchni, usunięcie cementowych spoin z wątku ceglanoego oraz spoin wykruszających się i zdestruowanych.

3. Oczyszczenie lica ściany z zabrudzeń

Oczyszczenie muru polega na usunięciu wielu nawarstwień brudu i nalotów. Proponuje się oczyszczenie metodą fizyko-chemiczną za pomocą wody pod ciśnieniem oraz preparatu chemicznego **Alkutex® Fassadenreiniger- Paste prod. Remmers**. Jest to gotowa do stosowania pasta, o odczynie lekko kwaśnym, tiksotropowa. W sposób delikatny rozpuszcza zabrudzenia na powierzchniach materiałów porowatych takich jak cegła. Preparat nanosi się równomiernie pędzlem, pozostawia na około 5 minut a następnie wodą pod ciśnieniem zmywa. Przy silnych zabrudzeniach zabieg powtarza się kilkakrotnie. Zaleca się wykonanie prób czyszczenia na małej powierzchni. Nie można dopuścić do wyschnięcia preparatu, nie sflukany pozostawia trwałe zabielenia. Przy wietrznej i ciepłej pogodzie należy skrócić czas działania pasty.

Uwaga! Należy przestrzegać zaleceń zawartych w karcie charakterystyki preparatu.

4. Dezynfekcja muru. Ponieważ są to obszary obfitych wpływów wody, miejsca te powinny być dwukrotnie zdezynfekowane preparatem biobójczym np. **Algat** albo **Keim Fungacid**, lub innym preparatem wiodących firm konserwatorskich. Preparat nanosi się pędzlem lub przez natrysk.

5. Uzupelnienie brakujacych ksztatek.

W miejscach widocznych braków wstawić nowe, ceramiczne, dorobione na wzór oryginału.

6. Uzupelnienie ubytkow cegieł.

Po wymianie silnie uszkodzonych, mniejsze ubytki do wielkości około 30% powierzchni cegły należy uzupełnić zaprawą gotową imitującą ceramikę na bazie spoiw mineralnych- **Resauriermortel prod Remmers lub Optosan NSR prod Optolith**. Są to gotowe zaprawy do uzupełniania ubytków w cegle i kamieniu, o cechach fizycznych zgodnych z oryginałem. Zaprawy dostępne są w wielu kolorach, można również zamawiać odcienie specjalnie dobrane do koloru cegieł danego obiektu. Są to zaprawy mineralne wymagające sezonowania, przez co najmniej 7 dni. W tym celu należy je utrzymywać w stanie wilgotnym nie dopuszczając do wyschnięcia.

Przy uzupełnianiu odtworzyć fakturę charakterystyczną dla oryginalnych cegieł, aby uzupełnienia nie były czytelne.

7. Uzupelnienie ubytkow spoin.

Wszystkie ubytki w spoinach cegieł należy uzupełnić zaprawą **Trasskalk Fugensaniermörtel prod. Tubag®** lub **Optosan TrassFuge prod Optolith**.

Zaprawy te zawierają wapno trasowe, wiążące wolny wodorotlenek wapniowy.

Przed przystąpieniem do fugowania spoiny należy oczyścić, usunąć resztki zapraw do głębokości co najmniej 1,5cm, podłoże wstępnie lekko zmoczyć. Przygotowana zaprawa powinna być dobrze wymieszana, o konsystencji lekko mokrej. Do spoinowania należy używać tzw. „fugówek”. Zastosowana zaprawa powinna mieć kolor identyczny z oryginalnym. Zaleca się wykonywanie prac w stałych warunkach temperaturowo- wilgotnościowych.

Spoiny w daszkach sterczyn dokładnie uzupełnić szczelną i elastyczną zaprawą np. FM ECC prod. Remmers lub inną o podobnych właściwościach.

8. Scalenie kolorystyczne uzupełnianych cegieł.

Scalenie kolorystyczne można wykonać za pomocą farb silikatowych odpowiednio rozcieńczonych i w odpowiednio dobranej barwie do otoczenia scalanej cegły.

9. Hydrofobizacja powierzchni muru.

Proponuje się zastosowanie preparatu krzemoorganicznego **Funcosil SNL prod. Remmers® lub Sarsil H14R**. Preparat jeden jak i drugi nanosi się jednokrotnie równomiernie przez natrysk lub pędzlem.

6.1.2. Wyprawy tynkarskie.

1. Skucie tynków. Dotyczy to wszystkich wypraw, obecne są cementowe ponadto są popękane i odspajają się. Oczyszczenie powierzchni odsłoniętych cegieł metalowymi szczotkami- usunięcie resztek zniszczonych zapraw.

2. Usunięcie zapraw ze spoin na głębokość około 3–4cm w przypadku stwierdzenia znacznej dezintegracji.

3. Pokrycie odsłoniętych partii muru wyprawą tynkarską. Proponuje się założenie tynku mineralnego wapiennego o fakturze 0,6-0,8mm z gotowych zapraw np. prod. **Remmers, Tubag, Baumit lub Mapeii**.

4. Pomalowanie tynków. Należy zastosować farby krzemianowe w kolorze starego tynku wapiennego np. **S 1002-Y50R**

Opracowanie M. Cholewka

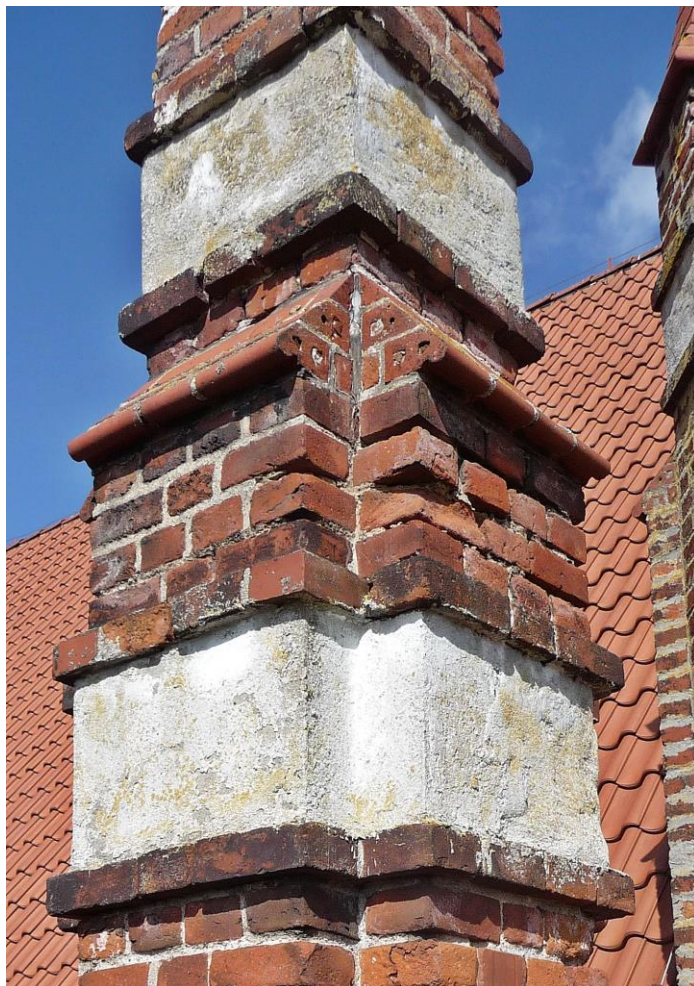
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA.

Widok sterczyn, zbliżenie fragmentu zdeformowanego.

Widok szczytu z obu stron.

Zbliżenie wtórnych tynków oraz uszkodzenia na sterczynie.

Widok fragmentu szczytu, prawdopodobne naprawy źle wykonane.

Zbliżenie wtórnego, cementowego tynku.

Zbliżenie wtórnego tynku

Widok uszkodzeń sterczyn.

Widok sterczyny oraz zbliżenie wtórnego tynku.